

KRAVCHENKO Oksana,

Ph.D., associate professor, dean of social and psychological education Uman State

Pedagogical University named Paul Tyczyn

e-mail: okskravchenko@mail.ru

CULTURE IN THE EDUCATIONAL HUMANITIES

Summary. Introduction. The article theoretical generalization relationship problems, interference phenomena of culture and education, taking into account the rationale kulturotsentryzmu in Humanities and Teacher particular disclosure pursuant strategic planning processes of current educational paradigms of sociological and cultural goals of the educational process definition.

Purpose. Make theoretical generalization relationship problems, interference phenomena of culture and education, to prove feasibility consideration kulturotsentryzmu in Humanities and Teacher particular reveal matching strategic planning processes of current educational paradigms of sociological and cultural goals of the educational process definition.

Results. On the one hand, culture is not the same society, but only a particular aspect of social life, and on the other, the culture permeates each and every state social everyday life, and there is no social phenomenon that would be insulated from the effects of culture, not the nose would have a footprint its actions. As detection methods and rules of social organization and regulation of society, culture has several functions: social, regulatory, communicative reproductive, value-orientation and others.

Originality. Make theoretical generalization relationship problems, interference phenomena of culture and education.

Conclusion. Thus, the education system is decisive in produced, stored and transfer of social and cultural experience, however, is part of the general cultural process. This vmotyvovuye need for research and development of methodological principles and techniques of the educational process in the flow direction of assimilation of human culture and its transmission from generation to generation. It is established that strategic planning of current educational paradigms must be closely related to the sociological and cultural goals of the educational process definition.

Key words: education, culture, teaching cultural studies, society, people.

Одержано редакцією 27.05.2016

Прийнято до публікації 28.05.2016

УДК 37.378

ЦИМБРИЛО Світлана Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри іноземних мов

НУ «Львівська політехніка»

e-mail: svitlana.ts77@gmail.com

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті висвітлено особливості та структурні компоненти полікультурного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу. Доведено, що моделювання полікультурного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу базується на низці принципів (гуманізації, природовідповідності, культуровідповідності, виховуючої діяльності та ін.). Обґрунтовано інтегровані педагогічні принципи формування змісту полікультурного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів. Виділено компоненти полікультурної вихованості студентів вищого технічного навчального закладу (мотиваційний, знанневий, ціннісний, ситуативний і рефлексивний). Виокремлено блоки методів полікультурного виховання студентів вищого технічного навчального закладу. Теоретично обґрунтовано відповідні педагогічні умови та шляхи їх реалізації на практиці. Показана доцільність впровадження освітньо-виховного мета предмету «Полікультурна компетентність інженера».

Ключові слова: полікультурне виховання, освітньо-виховне середовище, вищий технічний навчальний заклад, педагогічні умови, інтеграція, метапредмет, полікультурна вихованість, компоненти полікультурної вихованості, культурознавчі дисципліни, методи полікультурного виховання.

Постановка проблеми. Вимоги часу диктують необхідність розробки нових наукових підходів до виховання студентської молоді в умовах полікультурного простору, гострої потреби в міжкультурних комунікаціях, що забезпечують духовну спрямованість виховання. Закономірною реакцією на процеси глобалізації світу є усвідомлення рівноправності етнічних традицій, унікальних культурних цінностей. Особистість засвоює ціннісні настанови, у тому числі й ті, що мають значення для існування в полікультурному середовищі: цінність іншої особистості, цінність культури, принципи толерантності тощо. На сьогодні надзвичайно важливо враховувати особливості полікультурного простору, в якому виховується особистість як майбутній фахівець-професіонал.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні наголошує на необхідності „виховання особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, а також до історії та культури всіх корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних і міжнаціональних відносин” [6, с.2]. Полікультурна освіта трактується як здатність освіти і виховання навчати студентів сприймати різноманіття культур, створювати умови для формування толерантності, сприяючи водночас формуванню національної свідомості, патріотизму, інтеркультурної комунікації особистості.

Водночас виникає низка суперечностей між такими категоріями, як: універсальна загальнолюдська місія і етнокультурна функція особистості; об’єктивна потреба суспільства в полікультурно компетентній особистості й недостатній рівень полікультурного виховання студентів вищого технічного навчального закладу; потреба практики в науково-методичному забезпеченні полікультурного виховання у вищій технічній школі та недостатня розробленість цього питання в педагогічній науці; вагомий полікультурний потенціал навчальних дисциплін і недостатній рівень його використання на практиці тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Низка наукових праць присвячена питанням: полікультурного виховання та освіти (Л. Голік, П. Горські, К. Грант, О. Гукаленко, Я. Гулецька, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, О. Дубовик, І. Лощенова, А. Солодка, О. Столяренко, О. Сухомлинська, Н. Якса), серед яких особливе місце посідають загальнопедагогічні та психологічні аспекти полікультурного виховання (В. Біблер, Л. Волик, Н. Миропольська, О. Рудницька). Досліджувалися питання культурологічної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів (О. Вознюк, О. Картавих, О. Романовський, Д. Чернілевський), а також проблеми виховання у полікультурному середовищі навчального закладу (Л. Гончаренко, О. Грива, Г. Даутова, В. Долженко) та ін.

Водночас, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідники, головним чином, зосереджуються на обґрунтуванні загальних теоретичних основ виховання. При цьому недостатньо уваги приділяється пошукам змісту, форм і методів полікультурного виховання студентської молоді вищих технічних навчальних закладів, використанню виховного полікультурного потенціалу навчальних дисциплін, що і зумовило вибір тематики пропонованої статті.

Метою статті є висвітлення особливостей та виокремлення структурних компонентів полікультурного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу, а також обґрунтування відповідних педагогічних умов та шляхів їх реалізації на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання громадян у сучасному суспільстві, яке складається з представників багатьох націй, з широкою гами релігій, традицій і світоглядних установок, відбувається у системі загальнолюдських цінностей і пріоритетів,

серед яких наважливішими є глибинне та всебічне опанування національної культури й вироблення толерантного ставлення до інших культур. Тривалий час учені розробляли ідеї позитивної міжнаціональної взаємодії, виховання молоді в дусі взаєморозуміння, взаємопізнання, співробітництва і взаємозбагачення.

Наявність великого розмаїття національних та етнічних культур на території України, що склалося історично, робить необхідним вирішення проблеми полікультурного виховання, адже освіта сфокусована на засвоєнні культурно-освітніх цінностей у ситуації плюралістичного культурного середовища.

М.Красовицький стверджує, що полікультурне виховання сприяє розвиткові збагаченого менталітету людини XXI століття, усвідомлення нею багатокультурної перспективи розвитку суспільства, поваги до права різних культур на існування як важливих частин людської цивілізації. Спіратися, вважає вчений, полікультурна освіта і виховання мають на дві об'єктивно існуючі тенденції в кожній нації: з одного боку, є прагнення до національної ідеї, до своєї культури, до її розуміння. А з другого – в кожній нації є устремління пізнавати інші культури [4].

О.Вишневський вважає, що ідея полікультурності є “мусованою і накидуваною нам (і в політиці, і в педагогіці)”. На його думку, виховання поваги у студентів до всіх культур передбачає нехтування своєю власною культурою. Прикладом, за О.Вишневським, є “сучасна експансія російської культури в Україні, що підтримується саме такою ідеологією”. Вчений вважає, що полікультурна освіта для України – далекоюсяжна мета, “нам до неї так само далеко, як і до самої Європи” [2, с.7].

На думку А.Панченкова, освітня система в Україні має будуватися за трискладовим полікультурним принципом. Першою складовою має бути рідна (материнська) культура і мова, що є фундаментом національного самоусвідомлення. Другою складовою полікультурного виховання всіх етнічних спільнот є українська культура. Державна мова, українська література, історія, традиції мають виховувати почуття поваги до спільного дому багатьох етносів. „Я – росіянин (болгарин, гагауз, єврей, кримський татарин) – громадянин України” – провідна ідея цієї складової. Третьою складовою є світова культура. Кращі досягнення літератури, музики, образотворчого мистецтва народів світу засвоюються у процесі навчання. Культура кожної розвиненої особистості має „корінитися в етносі, а віттям проростати в культуру українську та світову” [7, с.14-18.].

Полікультурне виховання розуміємо як педагогічний процес у суспільстві, що характеризується різноманітністю культур; компонент полікультурної освіти; складову професійної підготовки майбутніх фахівців тощо. Воно базується на засадах гуманізму, свободи, рівності, соціальної справедливості, здійснюється на основі концепцій мультикультуралізму, транскультуралізму, культурного плюралізму та національної ідеї. Результатом полікультурного виховання є полікультурна вихованість – інтегративна якість особистості, що відображає багатоаспектність її зв'язків на мікро- і макрорівні та включає сукупність полікультурних поглядів, ідей, переконань, почуттів, потреб, цінностей, установок, які виявляються у конкретній поведінці, а також виступають невід'ємними складовими цілісної особистості [1].

Культурне відродження вищої технічної школи, необхідність розв'язання складних соціальних, економічних і духовно-моральних проблем спонукають по-новому розглядати наявну систему розвитку вищої освіти, її здатність в умовах ринкових відносин забезпечити збереження й нарощування інтелектуального та культурного потенціалу суспільства. В умовах вищого навчального закладу виділяють основні напрями полікультурного виховання [3]: вивчення студентами національних культур, своїх і чужих, з обговоренням проблем національного відродження й національної самобутності; організація міжкультурного діалогу в різних його варіантах; прилучення студентів до гуманістичних цінностей у тому вигляді, в якому їх розуміють прихильники полікультурної освіти.

Середовищний підхід пов'язаний з ідеєю включення освітньої установи до навколишнього середовища. Культурно-освітнє середовище розглядаємо в контексті його

духовного змісту, який визначається загальним культурним розвитком студентів, ступенем розвитку їхніх духовних потреб та інтересів, ціннісними орієнтаціями. Освітньо-виховне середовище вищого технічного навчального закладу є системою формування певного типу особистості й освоєння нею професійних знань і умінь.

Особливостями підготовки студентів у освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу є полікультурна спрямованість їхніх інтересів і професійної діяльності; виховання національної культури й толерантного ставлення до представників інших культур; формування базових полікультурних знань і їхнє переростання у переконання та способи поведінки у професійній діяльності; можливості полікультурного виховання на прикладі історичного розвитку науки і техніки у культурологічному аспекті.

Компонентами полікультурної вихованості студентів вищого технічного навчального закладу обрано мотиваційний, знаннєвий, ціннісний, ситуативний і рефлексивний.

Мотиваційний відображає ідеальний результат, який може бути представлений у вигляді сформованої полікультурної вихованості. Його завданням є усунення негативного ставлення до полікультурності, активізація позитивних складових, формування мотивів до полікультурних знань і поведінки тощо.

Знаннєвий передбачає доповнення змісту навчання темами полікультурного спрямування, збагачення навчальних предметів народознавчим змістом, засвоєння зразків і цінностей національної та світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду різних держав і народів.

Ціннісний має на меті формування ціннісних орієнтацій студентів, розвиток толерантності щодо інших культур і соціальних груп. Формування полікультурного світогляду відбувається з урахуванням відкритості до світової культури, спрямованої на глибоке опанування національних надбань.

Ситуативний компонент дає змогу за допомогою ситуативних завдань виявляти можливу поведінку студента і визначати характеристики його полікультурної вихованості. Діяльнісна складова цього компонента передбачає уміння та навички дотримання основних правил культури поведінки і культури спілкування у міжособистісних взаєминах.

Рефлексивний компонент базується на самопізнанні, самоаналізі і усвідомленні фахівцем своєї діяльності. Сутність його реалізації полягає в тому, що процес самопізнання відбувається завдяки залученню студентів до різних видів полікультурної діяльності, участі у колективних творчих справах для пізнання ним своїх можливостей у конкретних ситуаціях.

Теоретичне обґрунтування, розробка та впровадження моделі базувалися на таких загальнонаукових підходах: культурологічному, синергетичному й інтегративному. Полікультурне виховання пов'язане практично з усіма напрямками та видами виховання, однак найважливішими для його реалізації є зв'язки з духовним і моральним.

Проведений аналіз теорії та практики полікультурного виховання студентів у освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу, а також розроблена модель, дали змогу сформулювати такі *педагогічні умови полікультурного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу*: виявлення чинників і формування позитивної мотивації полікультурності: формування позитивної мотивації до сприйняття полікультурної інформації та позитивного ставлення до культурних відмінностей, виховання поваги і толерантності до загальнолюдського через глибоке усвідомлення рідного, національного на основі культурологічного підходу; організація освітньо-виховного середовища на засадах синергетики: організація цілісного освітньо-виховного середовища у вищому технічному навчальному закладі в єдності навчальної та позааудиторної діяльності на основі синергетичного підходу; використання когнітивного потенціалу змісту навчання на засадах інтеграції: полікультурна підготовка студентів у процесі викладання різних дисциплін з використанням виховного потенціалу всіх навчальних предметів у рамках освітньо-виховного метапредмету «Полікультурна компетентність інженера» на основі інтегративного підходу.

Ефективність полікультурного виховання студентів залежить від низки чинників, серед яких найважливішими є: обґрунтування його мети і завдань; забезпечення мотивації полікультурної освіти студентів; зміст полікультурного виховання; методи, форми полікультурного виховання; визначення ролі національної культури в системі полікультурного виховання; теоретичний і практичний культурологічний рівень підготовки викладачів; урахування вікових особливостей студентів, професійних інтересів студентів вищих технічних навчальних закладів тощо.

Основою полікультурного виховання становить надання студентам полікультурних знань, які повинні перерости у переконання, визначаючи в подальшому полікультурну поведінку фахівця у професійній діяльності. З цією метою першочерговим завданням є формування відповідного змісту навчання, який ми пропонуємо структурувати у спеціальному метапредметі *«Полікультурна компетентність інженера»*. Він об'єднує всі культурознавчі дисципліни, що викладаються у вищому технічному навчальному закладі, але, на відміну від сукупності цих дисциплін, дає змогу бачити їх у єдності, вилучати і додавати окремі теми чи цілі курси, трансформувати важливі теми з одного курсу в інший. Маючи таку автономну структуру, метапредмет водночас є інтегративним утворенням, що забезпечує єдність усіх навчальних дисциплін, які у нього входять.

На наш погляд, процес полікультурного виховання є двобічним явищем щодо навчального процесу: з одного боку, культурознавчі дисципліни мають бути пронизані професійним змістом, а з іншого – професійні дисципліни повинні використовувати закладений у них полікультурний потенціал. Розв'язання цієї проблеми неможливе без застосування інтегративного підходу. Структурна складова «Культурологія» може базуватися на основі відповідного курсу. Якщо він не викладається у вищому технічному навчальному закладі, то складова базується на з окремих темах полікультурного змісту.

На основі аналізу методів виховання та методів навчання виділено блоки методів полікультурного виховання студентів вищого технічного навчального закладу, відповідно до обраних компонентів полікультурної вихованості, причому кожен з них є найбільш ефективним для створення конкретного компонента.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, виявлені особливості особливості підготовки студентів у освітньо-виховному середовищі вищого технічного навчального закладу відповідно до виділених компонентів полікультурного виховання (мотиваційний, знаннєвий, ціннісний, ситуативний, рефлексивний) дали змогу обґрунтувати педагогічні умови полікультурного виховання студентів, розробити та апробувати освітньо-виховний навчальний метапредмет *«Полікультурна компетентність інженера»*, який об'єднує всі культурознавчі дисципліни, що викладаються у вищому технічному навчальному закладі, але, на відміну від сукупності цих дисциплін, дає змогу бачити їх у єдності, вилучати і додавати окремі теми чи цілі курси, трансформувати важливі теми з одного курсу в інший. На основі базових методів виховання та навчання розроблено блоки методів полікультурного виховання, відповідно до обраних компонентів полікультурної вихованості, та виділено позакомпонентний блок методів, який містить універсальні методи для формування усіх компонентів.

Список використаної літератури

1. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента України від 17.04.02 № 347 / 2002. – К., 2002. – 25 с.
2. Красовицький М.Ю. Проблеми полікультурної освіти і виховання в загальноосвітній школі / М.Ю. Красовицький // Полікультурна освіта в Україні : навчальні плани та підручники : [зб. статей за матеріалами конф.]. – К. : Б.в., 1998. – С. 16 – 20.
3. Вишневецький О. Ще раз про народження громадянина. Національне і громадське у сучасному українському вихованні / О. Вишневецький // Освіта. – 2002. – 6 – 13 лютого. – С. 6 – 7.
4. Панченков А.О. Полікультурне виховання в школі // Відкритий урок. – 2001. – № 9 – 10. – С. 14 – 18.
5. Бойченко В.В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / В.В. Бойченко. – Херсон, 2006. – 20 с.

6. Даутова Г. Поликультурные ориентиры в образовании / Г. Даутова // Высшее образование в России. – 2004. – № 9. – С. 81 – 83.
7. Левандовская А. Внешняя и внутренняя среда вуза: влияние на качество образования / А. Левандовская // Высшее образование в России. – 2006. – № 7. – С. 152 – 154., 115
8. Цимбрило С.М. Інтегративний підхід до формування змісту полікультурного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів // Нові технології навчання. – 2010. – № 66. – С.126 – 132.
9. Цимбрило С.М. Моделювання процесу полікультурного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2010. – № 5. – С.158 – 164.

References

1. National doctrine of the development of education.(2002) (in Ukr.)
2. Krasovytskyi, M.Yu. (1998). Polycultural education in Ukraine: syllabes and textbooks, 16-20 (in Ukr.)
3. Vyshnevskyi, O. (2002). Once again about the birth of a citizen. national and civil notions in modern Ukrainian education. Education, 6-7 (in Ukr.)
4. Panchenkov, A.O. (2001). Polycultural education at school. *Vidkrytyi urok (Demonstrative Class)*, 9-10, 14-18(in Ukr.)
5. Boichenko, V.V. (2006). Polycultural ducation of Junior Students in the Educational Process of School. Kherson. (in Ukr.)
6. Dautova, G. (2004). Polycultural orienting points in education. *Vysshiee obrazovanie v Rossii (Higher Education in Russia)*, 9, 81-83 (in Russ)
7. Dautova Levandovskaia, A. (2006).Vneshniaya i vnytrenniaya sreda vuza: vliianie na kachestvo obrazovaniia. *Vysshye obrazovanie v Rossii (Higher Education in Russia)*, 7, 152-154, 115 (in Russ)
8. Tsymbrylo, S.M. (2010). Integrative approach to forming the content of polycultural education of students of higher technical schools. *Novi tekhnolohii navchannia (New Educational Technologies)*, 66, 126-132 (in Ukr.)
9. 9.Tsymbrylo, S.M. (2010). Modeling of the process of polycultural education of students of higher technical schools. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity (Pedagogy and Psychology of Professional Education)*, 5, 158-164. (in Ukr.)

Tsymbrylo Svitlana Mykhailivna,

Ph.D., associate professor of the Department of Foreign Languages of Lviv National Polytechnic University
e-mail: svitlana.ts77@gmail.com

POLY CULTURAL EDUCATION OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER TECHNICAL SCHOOL

Summary. The article considers the peculiarities and structural components of polycultural education of students in the educational environment of higher technical school. It is proved that the modeling of polycultural education of students in the educational environment of higher technical school is based on the such principles as the principle of humanization, natural conformity, cultural conformity, educational activity etc. Besides polycultural education is directly related to most of teaching principles. The components of polycultural breeding of students of higher technical school are highlighted. Among them are the component of motivation, the component of knowledge, the component of value, the component of situation and the component of reflection. The integrative pedagogical principles of forming of the content of polycultural education of students of higher technical school according to the previously mentioned components are grounded. The blocks of methods of polycultural education of students of higher technical school are distinguished on the basis of educational methods. Besides all these blocks of methods are very efficient for forming of all the components of polycultural breeding. At the same time extracomponential block of methods including universal methods of forming the components of polycultural breeding is distinguished. The article theoretically grounds respective pedagogical conditions and the ways of their practical implementation. The expediency of introduction of the educational metasubject «Polycultural Competence of Engineer» is shown. This subject combines all the culture-oriented disciplines that are included in the sullabes of higher technical schools. It enables a teacher to consider these disciplines in integrity, add or exclude certain themes or the whole courses, transform sufficient themes from one course into another. Having such autonomic structure the metasubject is an integrative educational unit providing the integrity of all educational disciplines it includes.

Key words: polycultural education, educational environment, higher technical school, pedagogical conditions, integration, metasubject, polycultural breeding, components of polycultural breeding, culture-oriented disciplines, methods of polycultural education.

Одержано редакцією 27.05.2016
Прийнято до публікації 28.05.2016